

**FACT
FUL
NESS**

FACT

Zece motive pentru care

FUL

interpretăm greșit lumea și

NESS

de ce lucrurile stau mai bine decât crezi

Traducere din engleză de
Dana Gheorghe

**HANS
ROSLING**

CU OLA ROSLING
ȘI ANNA ROSLING
RÖNNLUND

Titlul original al acestei cărți este: *Factfulness: Ten Reasons We're Wrong About The World - And Why Things Are Better Than You Think* de Hans Rosling, cu Ola Rosling și Anna Rosling Rönnlund.

Copyright © 2018 by Hans Rosling, Ola Rosling, and Anna Rosling Rönnlund.

All rights reserved

© Publica, 2018, pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau difuzată în orice formă sau prin orice mijloace, scris, foto sau video, exceptând cazul unor scurte citate sau recenzii, fără acordul scris din partea editorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROSLING, HANS

Factfulness : zece motive pentru care interpretăm greșit lumea și de ce lucrurile stau mai bine decât crezi / Hans Rosling cu Ola Rosling și Anna Rosling Rönnlund ; trad. din engleză de Dana Gheorghe. - București : Publica, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-722-296-8

I. Rosling, Ola
II. Rosling Rönnlund, Anna
III. Gheorghe, Dana (trad.)

159-9

EDITORI: Cătălin Muraru, Silviu Dragomir

DIRECTOR EXECUTIV: Bogdan Ungureanu

DESIGN: Alexe Popescu

REDACTOR: Florentina Bălănescu

CORECTORI: Rodica Crețu, Paula Rotaru

DTP: Dragoș Tudor

Cuprins

Nota autorului	9
Introducere	11
1. Instinctul decalajului	31
2. Instinctul negativității	63
3. Instinctul liniei drepte	95
4. Instinctul fricii	123
5. Instinctul mărimii	149
6. Instinctul generalizării	171
7. Instinctul destinului	197
8. Instinctul perspectivei unice	219
9. Instinctul țafului ispășitor	239
10. Instinctul urgenței	261
11. Factfulness – ghid practic	285
Postfață	301
Mulțumiri	305
Anexă	311
Note	319
Bibliografie	351
Note biografice	389

*Femeii curajoase și desculțe, al cărei nume nu îl cunosc,
dar ale cărei argumente raționale m-au salvat de la
moarte, când era cât pe ce să fiu făcut bucăți de o mulțime
furioasă înarmată cu macete*

Nota autorului

Factfulness este scrisă la persoana întâi și îți istorisește multe povești din viața mea. Dar nu te repezi să tragi concluzii. La fel ca discursurile TED și conferințele pe care le-am susținut în întreaga lume în ultimii zece ani, această carte este opera a trei persoane, nu doar a uneia.

De regulă, eu sunt vioara-ntâi. Cel care stă pe scenă, în lumina reflectoarelor. Omul cu aplauzele. Dar tot ce auzi în prezentările mele, tot ce vei citi în această carte este rezultatul a optsprezece ani de colaborare strânsă între mine, fiul meu Ola Rosling și nora mea Anna Rosling Rönnlund.

În 2005 am înființat Fundația Gapminder, cu misiunea de a lupta împotriva ignoranței devastatoare înarmat cu o viziune bazată pe fapte. Eu am venit cu energia, curiozitatea și experiența de o viață ca doctor, cercetător și lector în domeniul sănătății globale. Ola și Anna au fost responsabili cu analiza datelor, cu explicațiile vizuale inventive, cu poveștile din spatele cifrelor și cu designul simplu al prezentării. A fost ideea lor să măsurăm ignoranța în mod sistematic și tot ei au creat și au programat diagramele noastre drăguțe cu bule animate. Dollar Street, o metodă prin care am folosit fotografiile ca surse pentru a explica lumea, a fost ideea Annei. În timp ce eu deveneam tot mai furios din cauza ignoranței oamenilor, Ola și Anna au dus analiza dincolo de furie și au cristalizat ideea modestă și relaxantă de *Factfulness*. Și, astfel, împreună am definit instrumentele de gândire practică pe care vi le prezentăm în această carte.

Nu vei găsi în paginile cărții de față invenția stereotipă a unui „geniu pustiu”, ci rezultatul discuțiilor permanente, al schimburilor de idei, al colaborării dintre trei oameni cu talente, cunoștințe și opinii diferite. Acest mod de lucru neconvențional, deseori enervant, dar extrem de productiv, a dus la un fel de a vedea și de a prezenta lumea la care singur nu aș fi ajuns niciodată.

Introducere

De ce îmi place ciroul

Mărturisesc că îmi place ciroul. Îmi place să văd cum aruncă jonglerii în aer drujbe pornite și cum acrobații fac salt după salt pe sârmă. Îmi place spectacolul și trăiesc un sentiment de uimire și de plăcere când văd lucruri aparent imposibile.

Când eram copil visam să devin artist de circ. Însă visul părinților mei a fost să primesc educația bună de care ei nu au avut parte. Așa că am sfârșit studiind medicina.

Într-o după-amiază, la facultate, în mijlocul unui curs arid despre cum funcționează gâtul, profesorul ne-a explicat că „atunci când ne rămâne ceva în gât, deblocarea se face prin împingerea mandibulei în față”. Pentru exemplificare, ne-a arătat o radiografie¹ cu un înghițitor de săbii în acțiune.

Am avut o revelație. Visul meu era încă viu! Cu câteva săptămâni înainte, în timp ce studiam reflexele, descoperisem că, dintre toți colegii mei, îmi pot îndesa cel mai mult pe gât degetele fără să mă înec. La vremea aceea nu fusesem prea încântat de constatare. Nu mi se părea o abilitate importantă. Dar acum îi înțelegeam valoarea. Și visul copilăriei mele a reînviat. Eram hotărât: voi deveni înghițitor de săbii.

Primele încercări nu au fost încurajatoare. Nu aveam sabie, așa că am folosit tija unei undițe, dar, în cele din urmă, mi-am abandonat visul pentru a doua oară.

Trei ani mai târziu eram medic stagiar într-un spital adevărat. Unul dintre primii mei pacienți a fost un bătrân cu o tuse persistentă. Obişnuiam să-mi întreb pacienții ce profesie au, în caz că m-ar fi putut ajuta să stabilesc diagnosticul. Așa am aflat că bătrânul fusese înghițitor de săbii. Imaginează-ți mirarea mea când s-a dovedit că pacientul era una și aceeași persoană cu cea din radiografie! Imaginează-ți și că i-am povestit despre încercările mele cu undița. „Doctore”, mi-a spus, „nu știi că avem gâtul plat? Nu poți introduce în el decât lucruri plate. Tocmai de-aia folosim o sabie.”

În seara aceea, după serviciu, am cotrobăit după un polonic cu mâner drept și plat. Cum l-am găsit, cum m-am pus iar pe treabă. Curând îi puteam da drumul cu totul pe gât. Eram entuziasmat, însă visul meu nu era totuși să fiu înghițitor de polonice. A doua zi am dat un anunț în ziarul local și curând am cumpărat ce-mi trebuia: o baionetă suedeză de la 1809. Alunecând ca unsă pe gâtul meu, mă simțeam mândru și satisfăcut că găsisem o modalitate atât de bună de reciclare a armelor.

Înghițirea săbiilor este un simbol al imposibilului devenit posibil, care îi inspiră pe oameni să năzuiască dincolo de aparențe. Uneori, la finalul uneia dintre conferințele mele despre dezvoltarea globală, fac o demonstrație a acestei vechi arte indiene. Mă urc pe o masă și-mi sfâșii cămașa profesorală pentru a da la iveală o vestă neagră pe care este brodat un trăsnet din paiete aurii. Rog audiența să facă liniște și, în duruit de tobe, dau drumul încet baionetei pe gât. Îmi întind brațele, iar audiența izbucnește frenetic.

Autoevaluare

Această carte este despre lume și despre modul în care o înțelegem. Atunci de ce am început povestind despre circ? Și de ce îmi termin conferințele împopoțonându-mă în veșminte cu sclipici? Explic imediat. Înainte însă, aș vrea să te invit să-ți testezi cunoștințele despre lume. Ia, te rog, o foaie de hârtie și un creion și răspunde la cele 13 întrebări² de mai jos.

1. Câte fete din țările slab dezvoltate absolvă în zilele noastre ciclul primar?³

- A: 20%
- B: 40%
- C: 60%

2. Unde trăiește majoritatea populației lumii?⁴

- A: În țările slab dezvoltate
- B: În țările în curs de dezvoltare
- C: În țările dezvoltate

3. În ultimii 20 de ani, procentul din populația lumii care trăiește în sărăcie extremă...⁵

- A: s-a dublat
- B: a rămas aproape la fel
- C: aproape s-a înjumătățit

4. Care este speranța de viață actuală în lume?⁶

- A: 50 de ani
- B: 60 de ani
- C: 70 de ani

5. În prezent trăiesc în lume 2 miliarde de copii cu vârste cuprinse între 0 și 15 ani. Câți copii vor fi în anul 2100, conform Națiunilor Unite?⁷

- A: 4 miliarde
- B: 3 miliarde
- C: 2 miliarde

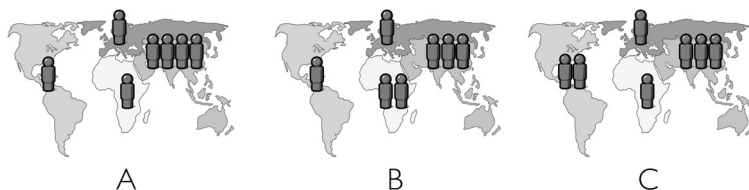
6. ONU prevede că, până în anul 2100, populația lumii va crește cu încă 4 miliarde. Care este principalul motiv?⁸

- A: Vor fi mai mulți copii (sub 15 ani)
- B: Vor fi mai mulți adulți (între 15 și 74 de ani)
- C: Vor fi mai mulți vârstnici (peste 75 de ani)

7. Cum a variat cifra anuală a deceselor cauzate de dezastre naturale în ultima sută de ani?⁹

- A: Mai mult decât dublu
- B: A rămas aproape la fel
- C: A scăzut la sub jumătate

8. În prezent trăiesc în lume aproximativ 7 miliarde de oameni. Care hartă ne arată mai exact distribuția lor pe glob? (Fiecare figurină reprezintă 1 miliard de oameni.)¹⁰

9. Ce procent din copiii de un an sunt vaccinați azi împotriva unei boli?¹¹

- A: 20%
- B: 50%
- C: 80%

10. La nivel mondial, bărbații de 30 de ani de pe glob au petrecut, în medie, 10 ani în școală. Câți ani au petrecut femeile de aceeași vârstă în școală?¹²

- A: 9 ani
- B: 6 ani
- C: 3 ani

11. În 1996, tigrii, urșii panda și rinocerii negri se aflau pe lista animalelor pe cale de dispariție. Câte dintre aceste trei specii se mai află și astăzi în aceeași situație?¹³

- A: Două dintre ele
- B: Una dintre ele
- C: Niciuna dintre ele

12. Cât la sută din populația lumii are în prezent acces la electricitate?¹⁴

- A: 20%
- B: 50%
- C: 80%

13. Experții în clima globală sunt de părere că, în următorii 100 de ani, temperatura medie va...¹⁵

- A: crește
- B: va rămâne la fel
- C: va scădea

Mai jos, răspunsurile corecte¹⁶:

1: C, 2: B, 3: C, 4: C, 5: C, 6: B, 7: C, 8: A, 9: C, 10: A, 11: C, 12: C, 13: A

Adună un punct pentru fiecare răspuns corect și calculează punctajul total pe o bucată de hârtie.

Tu, oamenii de știință și cimpanzeii

Cum te-ai descurcat? Ai avut multe răspunsuri greșite? Ai avut senzația că răspunzi la nimereală? Dacă da, atunci dă-mi voie să-ți spun două lucruri care te vor consola.

În primul rând, când vei termina această carte o să te descurci mult mai bine. Și nu pentru că o să te pun să memorezi o mulțime de statistici globale. (Oi fi eu profesor de sănătate globală, dar nebun nu sunt.) Te vei descurca mai bine pentru că îți voi pune la îndemână un set de metode simple de gândire, care te vor ajuta să-ți faci o imagine de ansamblu și să-ți îmbunătățești percepția despre cum funcționează lumea, fără să fii nevoit să înveți toate detaliile.

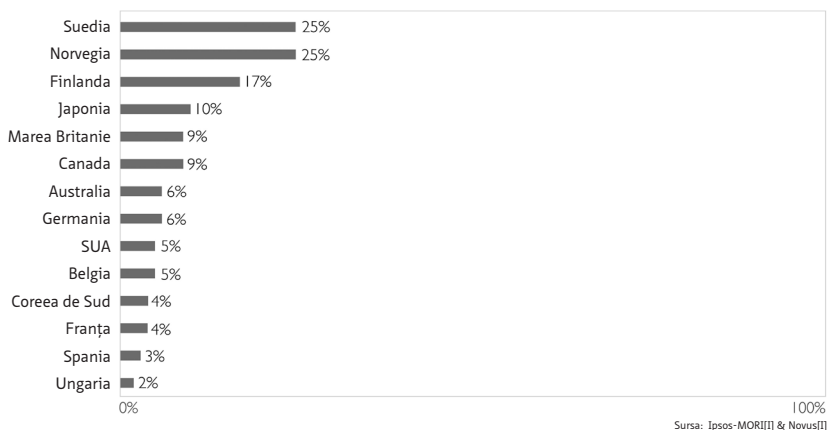
În al doilea rând: dacă ai dat-o în bară la test, bine ai venit în club!

De-a lungul deceniilor am pus sute de astfel de întrebări, despre sărăcie și bunăstare, creșterea populației, nașteri, decese, educație, sănătate, sex, violență, energie și mediu – trenduri și modele globale de bază – mai multor mii de oameni de pe tot globul. Testele nu sunt complicate și nu există întrebări-capcană. Am grijă să folosesc doar fapte bine documentate și neafiate în dispută. Cu toate astea, cei mai mulți oameni greșesc flagrant.

De exemplu, întrebarea a treia este despre tendința sărăciei extreme. De-a lungul ultimilor 20 de ani, procentul din populația globală care trăiește în sărăcie extremă s-a înjumătățit. Este un lucru revoluționar. În ceea ce mă privește, este cea mai importantă schimbare întâmplată în lume în timpul vieții mele. Este un fapt esențial despre viața pe Pământ, dar pe care oamenii nu îl cunosc. În medie, doar 7% dintre oameni – mai puțin de unul din zece! – dau un răspuns corect.

REZULTATELE ÎNTREBĂRII 3: procentele celor care au răspuns corect.

În ultimii 20 de ani, populația lumii care trăiește în sărăcie extremă este în procent de... (Răspuns corect: s-a înjumătățit.)

(Da, am povestit mult despre declinul sărăciei globale în presa suedeză.)

Democrații și republicanii din Statele Unite pretind adesea că oponenții lor nu au habar de realitate. Dacă și-ar măsura propriile cunoștințe înainte de a arăta cu degetul spre ceilalți, probabil că și unii, și alții ar fi ceva mai umili. Când am pus această întrebare în Statele Unite, doar 5% au știut răspunsul corect. Ceilalți 95%, indiferent de preferința lor politică, credeau fie că rata sărăciei extreme nu s-a modificat în ultimii 20 de ani sau, și mai rău, că s-a dublat. Cum ar veni, exact opusul a ceea ce se întâmplă.

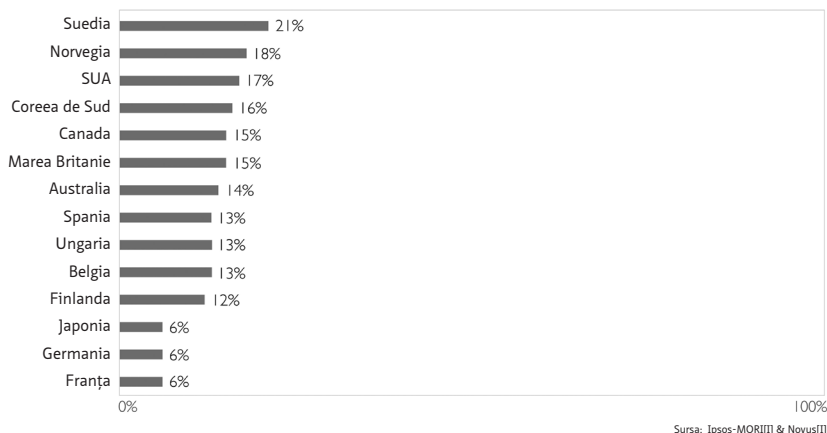
Să luăm un alt exemplu. Întrebarea numărul 9 despre vaccinuri. În lumea de azi, aproape toți copiii sunt vaccinați. Este un lucru uimitor. Înseamnă că aproape toți oamenii care tră-

iesc în prezent au acces măcar la o formă de bază de asistență medicală modernă. Dar mulți nu știu asta. În medie, doar 13% răspund corect.

REZULTATELE ÎNTREBĂRII 9: procentele celor care au răspuns corect.

Câți dintre copiii de un an din lume sunt vaccinați împotriva unei boli?

(Răspuns corect: 80%.)

La întrebarea finală despre schimbările climatice răspund corect 86%. În toate țările bogate în care am testat cunoștințele publice în sondaje online¹⁶, cei mai mulți oameni știu că experții previzionează o vreme mai caldă. În doar câteva decenii, descoperirile științifice au trecut pragul laboratoarelor și au ajuns la opinia publică. Este o poveste de succes despre conștientizarea oamenilor.

Dar în afara schimbărilor climatice, pe celelalte subiecte predomină aceeași ignoranță masivă (iar prin asta nu vreau să spun că e vorba despre prostie sau să fac cuiva un proces de intenție, ci este vorba pur și simplu despre lipsa cunoștințelor

corecte). În 2017 am cerut unui număr de aproape 12 000 de oameni din 14 țări să ne răspundă la întrebări. În medie, au răspuns corect la doar două întrebări din primele 12. Niciunul nu le-a nimerit pe toate și doar o persoană (din Suedia) a răspuns corect la 11 din 12. În mod surprinzător, 15% n-au răspuns corect la nicio întrebare.

Poate crezi că oamenii mai bine educați au dat mai multe răspunsuri corecte? Sau poate oamenii interesați de aceste subiecte? Așa am crezut și eu, dar s-a dovedit că mă înșelam. Am pus aceste întrebări oamenilor din întreaga lume și de la toate nivelurile sociale: studenți la medicină, învățători, profesori universitari, oameni de știință eminenți, bancheri, președinți de companii multinaționale, jurnaliști, activiști, ba chiar și unor decidenți politici cu experiență. Oameni bine educați, preocupați de mersul lumii. Dar mulți dintre ei, *majoritatea* chiar, nu au dat răspunsurile corecte. Unele dintre aceste grupuri au răspuns *mai prost* decât publicul larg. Rezultatele cele mai șocante au venit de la un grup de laureați Nobel și de cercetători din domeniul medical. Nu este vorba despre inteligență aici. Fiecare pare să înțeleagă greșit lumea.

Nu doar greșit, ci eronat în mod *sistematic*. Ce vreau să spun este că aceste rezultate nu sunt întâmplătoare. Mai rău, ele sunt mai proaste decât scorurile pe care le-ar totaliza niște oameni care n-au habar de nimic.

Imaginează-ți că m-aș duce la grădina zoologică să-mi testez întrebările pe cimpanzei. Aș lua cu mine câțiva snopi de banane, fiecare marcat cu A, B sau C, și i-aș arunca maimuțelor. Apoi aș sta în fața țarcului, aș citi cu voce tare fiecare întrebare și aș nota „răspunsul”, respectiv litera de pe banana pe care ar alege s-o mănânce.

Dacă aș face asta (sigur că nu aș face asta, te rog doar să-ți închipui), cimpanzeii, alegând la întâmplare, ar avea consec-

vent rezultate mai bune decât oamenii bine educați, dar confuzi, care au răspuns la întrebările mele. În mod aleatoriu, cimpanzeii ar răspunde corect în proporție de 33% la fiecare întrebare cu trei răspunsuri sau la patru întrebări din primele 12 ale testului. Adu-ți aminte că oamenii pe care i-am testat răspund corect în medie la două întrebări din cele 12 ale aceluiași test. În plus, erorile cimpanzeilor par să se distribuie în mod egal între cele două răspunsuri incorecte, în timp ce erorile umane tind să se îndrepte toate într-o singură direcție. Fiecare grup de oameni care a răspuns sondajului tinde să creadă că lumea este un loc mult mai înfricoșător, mai violent, mai lipsit de speranță, pe scurt, mai dramatic decât este în realitate.

De ce ne bat cimpanzeii la răspunsuri?

Cum pot atât de mulți oameni să se înșele atât de rău? Cum se poate ca majoritatea să greșească mai mult decât cimpanzeii? *Mai rău decât dacă ar răspunde aleatoriu!*

Mi-am luat partea de ignoranță masivă pe la jumătatea anilor 1990. Pe atunci eram mulțumit. Tocmai începusem să predau un curs de sănătate globală la Institutul Karolinska din Suedia și eram destul de stresat. Aveam de-a face cu studenți incredibil de inteligenți. Ce mă făceam dacă știau deja toate lucrurile pe care intenționez să le predau? Ce ușurare pe mine când am descoperit că studenții mei știau mai puține despre lume decât cimpanzeii.

Dar cu cât testam mai mult oamenii, cu atât dădeam peste mai multă ignoranță. Nu doar printre studenții mei, ci peste tot. Mă frustra și mă îngrijora să văd că oamenii aveau o opinie atât de greșită despre lume. Când folosești GPS-ul în mașină,

este important ca aparatul să folosească informația corectă. N-ai avea încredere în el dacă ți-ar afișa străzile altui oraș decât cel în care te afli, pentru că ți dai seama că ai sfârși într-un loc greșit. În aceste condiții, cum pot politicienii și factorii de decizie ai acestei planete să rezolve probleme globale, dacă operează cu informații greșite? Cum pot oamenii de afaceri să ia decizii importante pentru companiile lor, dacă perspectiva lor este întoarsă cu susul în jos? Și cum poate o persoană preocupată de viața ei să știe care sunt subiectele în legătură cu care ar trebui să se îngrijeze și să îi dea bătăi de cap?

Am decis să încep să fac mai mult decât să testez cunoștințele și să dau în vileag ignoranța. Am decis să încerc să înțeleg de ce. Cum de este ignoranța atât de răspândită în lume și atât de persistentă? Cu toții greșim uneori – chiar și eu, spun asta imediat și cu mâna pe inimă –, dar cum se poate ca atâția oameni să greșească atât de mult? Cum de reușesc oamenii să marcheze răspunsuri mai proaste decât cimpanzeii?

Într-o seară, lucrând până târziu la universitate, am avut o revelație. Am realizat că problema nu era că oamenilor le lipseau informațiile, pentru că asta ar fi însemnat să avem de-a face cu răspunsuri incorecte aleatorii – răspunsuri de cimpanzei –, în niciun caz cu răspunsuri mai slabe decât cele aleatorii, mai proaste decât ale cimpanzeilor, răspunsuri greșite în mod sistematic. Doar informația greșită ne poate face să răspundem atât de prost.

Aha! Asta era! Mulți ani am crezut că am de-a face cu o problemă de actualizare. Studenții mei de la sănătate globală și toți ceilalți care răspuseseră la întrebări de-a lungul anilor aveau informații, dar erau învechite, neactualizate de câteva decenii. Oamenii împărtășeau perspectiva asupra lumii pe care o avuseseră profesorii lor când ieșiseră de pe băncile școlii.

Așadar, am conchis că pentru a eradica ignoranța trebuie să actualizez cunoștințele oamenilor. Pentru asta aveam nevoie de o selecție mai bună a materialelor didactice și cu date mai clare. Când am împărtășit dificultățile mele cu Anna și cu Ola în timpul unei cine în familie, amândoi s-au implicat și au început să elaboreze grafice animate. Am bătut lumea în lung și în lat însoțit de aceste instrumente de învățare elegante. Ele m-au ghidat la conferințele TED din Monterey, Berlin și Cannes, în sălile de ședință ale unor companii multinaționale precum Coca-Cola sau IKEA, în bănci și fonduri de investiții, în Departamentul de Stat al SUA. M-am bucurat să folosesc aceste grafice animate pentru a le arăta tuturor cum s-a schimbat lumea. M-am distrat grozav spunându-le tuturor că au fost în ipostaza împăratului gol, pentru că habar n-au despre lumea din jurul lor. Am dorit să le actualizăm tuturor viziunea asupra lumii.

Dar încet-încet ne-am dat seama că mai era ceva. Ignoranța de care continuam să ne izbim nu era doar o problemă de actualizare și nu putea fi rezolvată prin câteva grafice animate cu date mai clare sau prin instrumente de învățare mai moderne. Din cauză că nici măcar oamenii care adorau cursurile mele nu mă auzeau cu adevărat. Poate că se simțeau inspirați pentru moment, dar, după prelegere, continuau să rămână ancorati în percepția lor negativă despre lume. Ideile noi nu se lipeau pur și simplu de ei. Chiar imediat după prezentările mele îmi era dat să aud participanți exprimând convingeri despre sărăcie sau despre creșterea populației pe care tocmai ce le dovedisem a fi greșite. Eram tentat să renunț.

De ce era atât de persistentă perspectiva catastrofică asupra lumii? Avea presa o parte din vină? Sigur că a fost unul dintre primele gânduri care mi-au trecut prin minte. Fără

îndoială că presa joacă un rol și voi discuta despre asta mai târziu, dar nu cred că trebuie transformată în vinovatul de serviciu. Nu este suficient să închidem gura presei.

Mi-am dat seama de asta în ianuarie 2015, la Forumul Economic Mondial¹⁷ organizat în micuța și cocheta așezare elvețiană Davos. O mie dintre cei mai puternici și mai influenți oameni politici și de afaceri din lume, antreprenori, cercetători, activiști, jurnaliști și chiar mulți oficiali de rang înalt de la Națiunile Unite au așteptat răbdători la coadă pentru a prinde un loc la sesiunea principală a forumului, axată pe dezvoltare socioeconomică și durabilă. M-am numărat printre moderatori, alături de Bill și de Melinda Gates. Rătăcind cu privirea prin sală, m-am oprit asupra mai multor șefi de stat și a unui fost secretar general al Națiunilor Unite. Am remarcat șefi de organizații internaționale, lideri ai principalelor companii multinaționale, precum și jurnaliști pe care îi recunoșteam de la televizor.

Eram pe punctul să pun trei întrebări – despre sărăcie, creșterea populației și rata vaccinării – și eram destul de agitat. Dacă audiența mea *știa* răspunsurile, atunci niciunul dintre slide-urile mele, care le arătau cum se înșelaseră și ce ar fi trebuit să răspundă, nu-și mai avea rostul.

Nu ar fi trebuit să mă îngrijorez atât. Această audiență internațională de top, care urma să-și petreacă următoarele zile explicându-și reciproc lumea, știa, într-adevăr, mai multe despre sărăcie decât publicul în general. Un procent uimitor de 61% a dat răspunsul corect. Dar la următoarele două întrebări, despre creșterea populației și accesul la servicii medicale de bază, tot nu au fost mai buni decât maimuțele. Mă aflam în fața unor oameni care aveau acces la cele mai recente date și la consilieri care actualizau încontinuu aceste informații.

Ignoranța lor nu putea fi pusă pe seama unei perspective învechite asupra lumii. Totuși chiar și aceștia au primit informațiile de bază despre răul mondial.

După Davos, ideile s-au cristalizat.

Instinctele noastre dramatice și perspectiva catastrofică asupra lumii

Așadar, iată cartea. Să împărtășim concluziile la care am ajuns, în urma anilor în care am încercat să educ oamenii prezentându-le o perspectivă asupra lumii bazată pe evidențe și ascultând cum oamenii interpretează greșit faptele, chiar și atunci când ele se află sub ochii lor. O carte care explică de ce majoritatea populației, de la oameni simpli la experți inteligenți, extrem de bine educați, au rezultate mai slabe decât cimpanzeii când vine vorba despre lume și realitățile ei. (Am să vă spun și vouă ce puteți face în legătură cu asta.)

Pe scurt:

Gândește-te la lumea în care trăiești. Războaie, violență, dezastre naturale, dezastre cauzate de om, corupție. Nu e de bine și pare că va fi și mai rău, nu-i așa? Bogații devin tot mai bogați, iar săracii, tot mai săraci. Numărul săracilor nu contenește să crească și curând vom rămâne fără resurse, dacă nu schimbăm cu adevărat ceva. Cel puțin aceasta este imaginea pe care cei mai mulți vest-europeni o regăsesc în presă și care li se întipărește în minte. Ceea ce eu numesc o viziune catastrofică asupra lumii. Stresantă și înșelătoare.

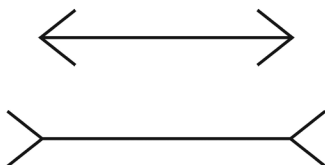
De fapt, cea mai mare parte a populației lumii câștigă un venit mediu. Poate că nu se încadrează în ceea ce noi numim clasa de mijloc, dar nici nu trăiește în sărăcie extremă. Fetele

lor merg la școală, copiii lor sunt vaccinați, familiile acestea au în medie doi copii și își doresc să viziteze lumea în vacanță, nu ca refugiați. Pas cu pas, an de an, lumea progresează. Nu pe fiecare indicator în fiecare an, dar ca principiu. Chiar dacă lumea se confruntă cu provocări uriașe, progresele realizate sunt incredibile. Aceasta este perspectiva lumii bazată pe evidențe.

Este o perspectivă catastrofică asupra lumii, care le insuflă oamenilor cele mai dramatice și negative răspunsuri la întrebările mele. Oamenii se referă la percepția despre lume pe care și-au conturat-o în minte și o fac constant și automat atunci când gândesc, emit ipoteze sau învață lucruri noi despre lume. Dacă percepția ta despre lume este greșită, atunci vei formula constant presupuneri greșite. Iar această viziune catastrofică nu este cauzată doar de informații învechite, așa cum obișnuiam să cred. Chiar și oamenii cu acces la cele mai noi informații interpretează greșit lumea. Eu sunt convins că nu este vina presei diabolice, a propagandei, a informațiilor false sau a evidențelor eronate.

După decenii de experiență în calitate de conferențiar, de ascultător al oamenilor și al modurilor în care interpretează greșit lumea, chiar și atunci când evidențele le stau la îndemână, această experiență m-a condus la concluzia că perspectiva catastrofică despre lume este atât de greu de schimbat din cauza modului unic în care funcționează creierul nostru.

Iluzii optice și iluzii globale¹⁸
Privește cele două linii orizontale de mai jos.
Care linie este mai lungă?

Sursa: Iluzia Müller-Lyer

Probabil că ai mai văzut asta. Linia de jos pare mai lungă decât cea de sus. Știi că nu este așa, dar chiar și dacă știi, chiar dacă măsoți liniile și confirmi că sunt egale, tot le vezi diferite ca lungime.

Ochelarii mei au lentile speciale menite să corecteze o problemă optică particulară de care sufăr. Dar, când mă uit la această iluzie optică, și eu interpretez greșit ce văd, la fel ca toți ceilalți. Și asta pentru că iluziile nu se formează în ochii noștri, ci în creierul nostru. Ele sunt interpretări eronate sistematice, independente de problemele de vedere individuale. Nu trebuie să te simți stânjenit, acum, când știi că majoritatea oamenilor sunt înșelați de această iluzie. Dar ai putea să fii curios și să-ți pui întrebarea: cum funcționează iluzia aceasta?

La fel, te poți uita la rezultatele sondajelor publice, dar evită să te simți stânjenit. Fii, în schimb, curios. Cum funcționează această „iluzie globală”? Cum de reușesc creierii semenilor noștri să interpreteze greșit starea lumii în mod constant?

Creierul uman este produsul unei evoluții de milioane de ani și suntem înzestrați cu instincte care ne-au ajutat strămoșii să supraviețuiască în grupuri mici de vânători și culegători. Creierul nostru trage repede concluzii, fără să gândească prea mult, pentru că odinioară asta ne ajuta să evităm pericolele imediate. Suntem interesați de bârfe și de povești cu suspans, pentru că acum mulți ani ele erau singurele surse de informații utile și de noutate. Tânjim după zahăr sau grăsime, pe vremuri singurele surse de energie salvatoare când mâncarea se găsea rar. Avem multe instincte care obișnuiau să fie utile acum mii de ani. Dar acum trăim într-o lume foarte diferită.

Consumul nostru de zahăr și grăsimi duce la obezitate, una dintre cele mai răspândite probleme de sănătate ale lumii contemporane. Trebuie să ne educăm copiii și pe noi înșine să se abțină de la dulciuri sau chipsuri. În același fel, tendința de a trage rapid concluzii și înclinația noastră spre dramă – instinctele noastre dramatice – cauzează interpretări greșite și o viziune catastrofică asupra lumii.

Nu mă înțelege greșit. Avem în continuare nevoie de instincte dramatice care să dea sens lumii în care trăim. Dacă am analiza și reanaliza fiecare decizie pe care o luăm, ar fi imposibil să ne trăim viața normal. Nu trebuie să nu mai mâncăm deloc zahăr sau grăsimi și nici nu trebuie să cerem chirurgilor din toată lumea să ne extirpe partea din creier responsabilă de emoții. Dar trebuie să învățăm să ne controlăm nevoia de dramatism. Necontrolat, apetitul nostru pentru dramă merge prea departe, ne împiedică să vedem lumea așa cum este ea și ne conduce pe căi greșite.

Factfulness și o viziune a lumii bazată pe evidențe

Această carte este cea mai recentă armă în războiul de o viață pe care îl duc împotriva teribilei ignoranțe globale. Este o încercare nouă de a avea un impact în lume, de a schimba modul de a gândi al oamenilor, de a le calma fricile iraționale și de a le redirecționa energiile spre activități constructive. În bătăliile mele anterioare m-am înarmat cu seturi uriașe de date, programe pe calculator revelatoare, un stil de conferențiere energizant și o baionetă suedeză. Nu a fost de ajuns. Sper că această carte va compensa pentru tot ce nu mi-a reușit până acum.

Vei descoperi aici date așa cum nu le-ai știut vreodată. Datele, ca terapie. Înțelegerea, ca sursă a liniștii mentale. Pentru că lumea nu este atât de dramatică pe cât pare.¹⁹

Factfulness, asemenea unei diete sănătoase și exercițiilor regulate, poate chiar ar trebui să facă parte din viața ta zilnică. Începe s-o practici și vei reuși să înlocuiești modul catastrofic de a privi lumea cu o perspectivă bazată pe fapte. Vei reuși să înțelegi corect lumea fără să înveți pe de rost datele care o compun. Vei lua decizii mai bune, vei fi atent la adevăratele pericole și oportunități și vei evita să fii stresat permanent de lucrurile greșite.

Te voi învăța cum să recunoști poveștile exagerate și-ți voi oferi câteva instrumente de gândire menite să te ajute să controlezi instinctele dramatice. Vei reuși astfel să-ți corectezi concepțiile greșite, să-ți construiești o viziune asupra lumii bazată pe evidențe și să câștigi mereu în competiția cu cimpanzeii.

Înapoi la circ

Uneori mai înghit și acum săbii la sfârșitul conferințelor mele, pentru a demonstra practic cum imposibilul devine posibil.

Înainte de asta voi fi testat cunoștințele audienței mele despre lume. Le voi fi arătat cum lumea este complet diferită față de cum o credeau ei. Le voi fi demonstrat că multe dintre schimbările pe care ei le credeau de neconceput *s-au întâmplat deja*. Mă voi fi străduit să le trezesc curiozitatea despre ce este posibil, complet diferit de ceea ce credeau și de ceea ce văd la știri în fiecare zi.

Înghit sabia pentru că vreau ca audiența să înțeleagă cât de greșite pot fi intuițiile ei. Vreau să realizeze că atât înghițitul sabiei, cât și materialul despre lume pe care l-am prezentat sunt în contradicție flagrantă cu ideile ei preconcepute și, oricât de imposibil ar părea, sunt adevărate.

Nu îmi doresc ca oamenii care înțeleg că au interpretat greșit lumea să se simtă prost. Dimpotrivă, îmi doresc să trezesc în ei acea uimire inocentă, inspirația, curiozitatea, emoțiile pe care mi-aduc aminte că mi le trezea cirul și pe care le încerc ori de câte ori realizez că am greșit: „Uau, cum de s-a întâmplat?”

Aceasta este o carte despre lume. Despre cum este ea cu adevărat. Este o carte despre tine și despre cum (nici tu, dar nici majoritatea celor pe care i-am întâlnit) nu reușești să vezi lumea așa cum este ea. Despre antidoturi și despre cum aceste antidoturi te vor face să ieși din cortul cirului și să te întorci înapoi la viața ta simțindu-te pozitiv, mai puțin stresat și mult mai încărcat de speranță.

Așa că, dacă ești interesat mai degrabă de evidențe decât să continui să trăiești în bula ta, dacă ești dispus să-ți schimbi viziunea despre lume, dacă ești pregătit să înlocuiești reacția instinctivă cu gândirea critică, dacă ești deschis, curios și gata să fii uimit, atunci dă-te roagă pagina.

1

Instinctul decalajului

CUM SĂ PRINZI MONSTRUL DIN SALA DE CLASĂ CU O SINGURĂ FOAIE DE HÂRTIE

Cum a început totul

Era prin octombrie 1995 și n-aveam cum să știu că după cursul din acea seară urma să mă înrolez într-o luptă pe viață împotriva percepțiilor globale incorecte.

„Care este rata mortalității infantile în Arabia Saudită? Nu mai ridicați mâna, răspundeți direct.”¹ Am distribuit copii ale tabelelor 1 și 5 din anuarul UNICEF. Erau plictisitoare, dar eu eram entuziasmat.

Studentii mei au răspuns la unison: „35”.

„Da. 35. Corect. Asta înseamnă că 35 de copii la mia de nou-născuți mor înainte să împlinească vârsta de cinci ani. Dar în Malaysia?”

„14”, a venit din nou răspunsul în cor.

Studentii îmi dictau cifrele, iar eu le scriam cu o cariocă verde pe folia de plastic de pe proiector. „14”, am repetat. „Mai puțini decât în Arabia Saudită!”

Dislexia mea îmi juca feste și am scris „Malaysia”. Studentii au râs.

„Brazilia?”

„55.”

„Tanzania?”

„171.”

Am lăsat markerul jos și am întrebat: „Știți de ce sunt obsedat de cifrele mortalității infantile? Nu *doar* pentru că îmi pasă de copii. Aceste cifre iau temperatura unei întregi societăți. Asemenea unui termometru uriaș. Copiii sunt ființe fragile. Multe lucruri îi pot omorî. Când doar 14 din 1 000 de copii mor în Malaysia, asta înseamnă că 986 supraviețuiesc. Părinții lor și societatea reușesc să îi protejeze de toate pericolele care i-ar putea ucide: virusuri, înfometare, violență și așa mai departe. Această cifră, 14, ne arată că majoritatea familiilor din Malaysia au suficientă hrană, sistemele lor de canalizare nu se scurg în apa de băut, au acces decent la servicii de sănătate, iar mamele pot să citească și să scrie. Nu este doar un indicator al sănătății copiilor, ci o măsură a calității vieții pentru întreaga societate”.

„Nu numerele sunt interesante, ci povestea vieților din spatele acestor numere”, am continuat. „Ia priviți cât de diferite sunt aceste numere: 14, 35, 55 și 171. Cred că viața în aceste țări este extrem de diferită.”

Am pus din nou mâna pe cariocă. „Spuneți-mi, cum era viața în Arabia Saudită acum 35 de ani? Câți copii mureau în 1960? Uitați-vă în a doua coloană.”

„Două sute și... patruzeci și doi.” Vocea studenților mei se stingea pe măsură ce articulau imensul număr: 242. „Așa este. Societatea din Arabia Saudită a făcut un progres imens, nu-i așa? Decesele infantile au scăzut de la 242 la 35 la mie în doar 33 de ani. Mai rapid decât în Suedia. Nouă ne-a luat 77 de ani ca să ajungem la același nivel.”

„Ce-mi puteți spune despre Malaysia? Paisprezece astăzi. Câte decese în 1960?”

„93”, au mormăit studenții, care începuseră să caute prin tabelele lor, nedumeriți și confuzi. Cu un an înainte, le oferisem studenților mei aceleași exemple, dar fără datele din tabele, și refuzaseră să creadă ce le povesteam despre evoluțiile pozitive din lumea întreagă. Acum, cu toate dovezile în fața ochilor, studenții din acest an căutau înfrigurați printre coloane, ca să-și dea seama dacă alesesem excepțiile și încercam să-i păcălesc. Nu le venea să creadă, pentru că imaginea din mintea lor era atât de diferită.

„Doar ca să știți”, am spus, „nu veți găsi țări în care mortalitatea infantilă să fi crescut. Pentru că lumii, în general, îi merge mai bine. Haideți să luăm o scurtă pauză de cafea.”

Megaprejudicata că „lumea este împărțită în două”

Acest capitol descrie primul dintre cele zece instincte dramatice ale noastre: instinctul decalajului. Mă refer la tentația irezistibilă pe care o simțim de a împărți lucrurile în două categorii distincte și de multe ori în contradicție, cu un decalaj imaginar – o prăpastie uriașă de nedreptate – între ele. Este vorba despre instinctul care le spune oamenilor că lumea este împărțită în două tipuri de țări și două feluri de oameni: bogați *versus* săraci.

Este greu să surprinzi această idee preconcepută. În acea seară de octombrie din 1995 a fost prima oară când am reușit să am o dimensiune clară a monstrului din mintea oamenilor. S-a întâmplat chiar după pauza de cafea, iar experiența a fost atât de palpitantă, că de atunci nu am încetat să mă lupt cu aceste megaprejudicăți eronate. Le spun megaprejudicăți pentru că au un impact uriaș asupra oamenilor pe care îi iau sub stăpânire. Această primă prejudecată este cea mai rea.

Împărțirea lumii în două categorii eronate – săraci și bogați – distorsionează complet proporțiile globale în mințile oamenilor.

Cum să combați prima megaprejudecată

După pauză am explicat că rata mortalității infantile era cea mai mare în societățile tribale din pădurile amazoniene și în familiile tradiționale din zonele rurale izolate din întreaga lume. „Oamenii pe care îi vedeți în documentarele exotice de la televizor. Acești părinți se luptă mai mult decât oricine pentru supraviețuirea familiei și, cu toate acestea, tot pierd aproape jumătate dintre copii. Din fericire, tot mai puțini oameni trăiesc în astfel de condiții grele.”

Un tânăr din prima bancă a ridicat mâna. Neîncrezător, și-a aplecat capul într-o parte și mi-a replicat: „Ei nu vor putea niciodată să trăiască la fel ca noi”. Dintr-odată și alți studenți au început să dea din cap aprobator.

A crezut, probabil, că voi fi surprins. Nici pe departe. Era genul de expresie „a decalajului” pe care o mai auzisem și în trecut de multe ori. Nu eram surprins, eram entuziasmat. Abia așteptasem să aud asta. Am continuat dialogul:

Eu: Scuze, dar la cine te referi când spui „ei”?

El: Mă refer la oamenii din alte țări.

Eu: Toate țările în afară de Suedia?

El: Nu. Mă refer la... țările nonvestice. Nu au cum să trăiască la fel ca noi. Este imposibil.

Eu: Aha! (Ca și cum așa fi priceput.) Te referi la țări ca Japonia?

El: Nu, nu Japonia. Ei au un stil de viață vestic.

Eu: Atunci, Malaysia? Acolo nu au un „stil de viață vestic”, nu?

El: Nu. Malaysia nu este o țară vestică. Toate țările care nu au adoptat un stil de viață vestic. Și nici nu ar trebui. Înțelegeți ce vreau să spun.

Eu: Nu, nu înțeleg. Te rog să-mi explici. Vorbești de „Vest” și de „rest”. Corect?

El: Da. Exact.

Eu: Mexic este... „Vest”?

Nu făcea decât să se uite la mine.

Nu voiam să îi caut nod în papură, dar am continuat conversația, interesat să văd unde ne-ar duce. Mexic era „Vestul” și mexicanii puteau trăi ca noi? Sau „restul” și nu puteau? „Sunt confuz”, am spus. „Ai început cu «ei și noi», apoi ai trecut la «Vest și rest». Aș vrea să înțeleg ce vrei să spui. Am auzit de prea multe ori aceste etichetări, dar, sincer să fiu, nu le-am înțeles niciodată.”

O tânără din rândul al treilea i-a sărit în ajutor. A acceptat provocarea mea într-un mod care m-a luat prin surprindere. Arătând spre hârtia din fața ei, a spus: „Poate putem să definim astfel: «noi, vesticii» avem mai puțini copii, de unde și numărul mai mic de decese. În timp ce «restul lumii» are mai mulți copii, de unde și numărul mai mare de decese”. Încerca astfel să rezolve conflictul dintre mentalitatea lui și datele mele, într-un mod foarte creativ, de altfel, printr-o încercare de împărțire a lumii. Ceea ce m-a făcut foarte fericit. Pentru că ea era complet în eroare, așa cum avea să își dea seama curând. În plus, spre binele meu, greșea într-un mod concret, care putea fi combătut științific.

„Excelent. Fantastic. Fantastic.” Am pus mâna pe cariocă și m-am pus pe treabă. „Ia să vedem dacă putem împărți țările